

Josip Popovac

predsjednik Uprave Hrvatske radio-televizije, te

predsjednik Europske udruge javnih radiotelevizijskih servisa Jugoistočne Europe

Međunarodni seminar

Jugoistočna Europa nakon 20 godina: Transformacija iz državnih u javne servise

Tematsko obraćanje

Sarajevo, 14. studenoga 2011. godine

Javni servisi su u posljednjih dvadeset godina doživjeli najveće promjene od svoga postojanja i svuda u svijetu suočavaju se sa složenim problemima. Više ne uživaju monopolistički status, ne razlikuju se tako jasno od ostalih medija, ali ostaju značajnim podsjetnikom na socijalne i kulturne mogućnosti medija u doba u kojem dominira pritisak prema konzumerizmu.

Javni servisi u našoj regiji u ovih 20 godina prošli su transformaciju iz državnih medija u javni i onda prolaze ili su prošli transformaciju u javne medije temeljene na europskoj legislativi što je jedan isto složen i zahtjevan proces.

I kada gledate 20 godina unatrag, obzirom na trenutačnu političku i financijsku situaciju, onda ponekad niste svjesni da smo opet na početku.

Ono što je sigurno za javne medije je jedino stalna promjena. Promjena zakona, načina financiranja, menadžmenta...

Danas gotovo da i nema javnog medija u Europi pred kojim ne stoje manji ili veći problemi ili izazovi, ali obzirom na političku i financijsku situaciju prostor jugoistočne Europe je posebno osjetljiv na takve probleme kao i na mogućnosti iznalaženja rješenja za stabilne i slobodne javne medije.

Što nam je danas zapravo zajedničko? Gubitak gledanosti prije svega među mlađom generacijom, percepcija javnosti da smo staromodni mediji koji ne razumiju potrebe vremena, suočavamo se sa izuzetno jakim lobijima protiv javnih servisa, s ogromnom konkurencijom pogotovo od strane novih igrača na tržištu, izloženi smo političkim pritiscima u izuzetno velikoj financijskoj krizi. Zajedničko nam je i traženje odgovora na sva ova otvorena pitanja, a prije svega odgovara na pitanje: „Što je danas misija i cilj javnih medijskih servisa.“

Tijekom protekla dva desetljeća u zemljama koje prolaze proces postkomunističke tranzicije razvili su se određeni obrasci. Javni mediji neophodni su u uspostavi pluralizma mišljenja i raznolikosti, nužni su kao instrument obrazovanja, kao i za izgradnju konstruktivnog nacionalnog identiteta. Elektronički medij kao javni servis omogućuju opstanak različitih jezika i kultura, razvijanje proizvodnje vlastitog programa i potiču kreativan rad u području radio i TV djelatnosti. Mediji mogu djelovati i kao katalizator nacionalne pomirbe.

No, elektronički mediji kao javni servisi imaju i svoju cijenu; i to u financijskom smislu, u sposobnosti države da tolerira kritiku i suzdržava se u miješanje u upravljanje, kao i u resursima potrebnim za zadovoljavanje potreba gledatelja/slušatelja i pored rastućih pritisaka agresivnih i dopadljivih kanala na novootvorenom globalnom tržištu zabave (i informiranja). Da bi se uspješno pravdali ti troškovi u gospodarstvima koja su prisiljena prilagoditi goleme zahtjeve jedva dostatnim proračunima, mora postojati duboko razumijevanje za potrebe javnih medija, kao i snažna privrženost njihovim načelima. U mnogim društvima pristojba je način osiguranja odgovarajućeg (ili djelomičnog) financiranja javnih elektroničkih medija, ali to ne uspijeva uvijek najbolje (iz razloga što se na pristojbu može gledati kao na još jednu vrstu poreza), a ponekad se ni time ne uspijeva u ograničavanju miješanja države. U

gospodarstvima u kojima tržište nije dovoljno razvijeno oglašavanje kao izvor prihoda može biti nedovoljno, a građani često nespremni na plaćanje dodatnih iznosa. To je još naglašenije kada je državni proračun preopterećen.

I upravo je način zakonskog rješavanja pristojbe ili odluka o visini sredstava dostatnih za financiranje javnih medija možda i najmoćnije sredstvo političkog pritiska na javne servise. Pokazalo se da vrlo često već i rasprave u parlamentima o načinima financiranja javnih servisa kao rezultat imaju financijski pad pristojbe a takve rasprave najčešće koriste privatni mediji za neutemeljene napade na javne servise. Ukidanje pristojbe i prelazak na financiranje iz državnog proračuna u većini primjera rezultiralo je stvaranjem visoke ovisnosti javnih medija o odlukama Vlada i na taj način bitno pojačalo političke utjecaje i istovremeno umanjilo vjerodostojnost samih javnih medija.

Sva društva u tranziciji suočavaju se sa sličnim problemima ; državne vlasti nerado odustaju od kontrole upravnih odbora, direktora televizije ili programskog sadržaja, većina društava u tranziciji ima i financijskih poteškoća i konačno, u većini zemalja u tranziciji pokazalo se da je dopadljivost komercijalnih televizija oslabila dominaciju javnih radija i televizije.

Postoji veliki rizik da pod utjecajem političkih odluka, javni servisi u budućnosti proizvode sadržaj kojeg nitko drugi ne želi proizvoditi, a sužavajući misiju i zadaću javnih servisa sužavamo i mogućnost proizvodnje sadržaja, tako da bi javni servisi u budućnosti mogli proizvoditi samo ono što komercijalni ne žele ili im se ne isplati.

Gotovo da ništa više nije kao prije, osim naravno kvalitetnog sadržaja koji je ostao zaštitni znak javnih medija. Digitalizacija i novo medijsko okruženje otvorilo je jedan novi svijet tehnoloških i kreativnih mogućnosti, ali i postavilo

mnoštvo novih pitanja budućnosti javnih medija. Digitalna budućnost javnih medija vrlo je brzo prestalo biti pitanje budućnosti i postalo je nužnost ako javni medij želi opstati i svojim korisnicima i dalje pružati kvalitetnu uslugu na bilo kojoj platformi i učiniti svoj sadržaj dostupan bilo kada, bilo gdje i bilo kako. To je postalo temeljno pitanje opstanka naših javnih medija, ali i naša obveza pred svojom publikom. Međutim, ovisno o financijskim mogućnostima, taj proces unutar Europe odvija se u vrlo različitim brzinama i doista postoji bojazan da već sada postoji digitalna Europa nasuprot Europi koja još nije krenula tim putem i čiji građani ostaju uskraćeni za dio informacija i tehnološku neovisnost i slobodu izbora koju nudi digitalizacija.

U tom novom, naizgled bezgraničnom i globaliziranom komunikacijskom okruženju bez presedana, javni elektronički mediji više su od zastarjelog, utopijskog sna: zapravo, oni se mogu sagledavati i kao model za razvijanje javnih medijskih politika u kontekstu globalizacije, novih tehnologija i promjena demografskih obrazaca, te drugačijeg ponašanja i afiniteta publike.

U današnjem predominantno komercijalnom okruženju, javna televizija može preživjeti isključivo ako ispuní ulogu javnog servisa. Ali, pritom ne smije postati svojevrsni rezervat za komercijalno neatraktivne sadržaje. Javne televizije mogu svoje postojanje opravdati samo pružanjem kvalitetnih raznolikih sadržaja, ona mora privući što više gledatelja, ali ne smije primarno koristiti gledanost za privlačenje što više oglašivača. Gledanost treba biti pokazatelj da su javna sredstva iskorištena u javnom interesu.

Nužni uvjeti za uspješan rad javnog servisa su politička i ekonomska neovisnost, stabilan izvor financijskih sredstava koji će omogućiti proizvodnju programa u javnom interesu, te nezaobilazan javni nadzor. Budućnost javnog emitiranja ovisi o zreloj i stabilnoj demokraciji, o postojanju i razvoju civilnog društva, o

prihvaćenom pojmu javnog interesa, o povjerenju u javnu regulaciju emitiranja u službi javnog interesa i njenom prihvaćanju, te o nastanku i njegovanju neovisnog novinarskog profesionalizma utemeljenog na pojmu javne službe.

Kulturna i društvena važnost uloga javnog servisa mora biti iznad njihove tržišne vrijednosti i političkih pretenzija ovladavanja medijem.

U zagrebačkoj bolnici «Rebro» rađena su istraživanja o tome kako neke riječi imaju utjecaj na funkcioniranje mozga. Znanstvenici su utvrdili da pri spominjanju riječi «čokolada» dolazi do toga da jedan mali dio mozga pocrveni. Nadam se samo da se na spominjanje riječi „Javni servis“, u budućnosti, neće crvenjeti i jedan veliki dio u ljudskom mozgu. Zato je svaki pojedinac odgovoran za posao koji obavlja.